

Nr 22

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m., dels ock väckta motioner angående utformningen av den ekonomiska politiken.

I en den 15 mars 1957 dagtecknad proposition, nr 121, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning,

dels ock medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1957 till och med den 30 juni 1958 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Berörda lagförslag är av följande lydelse:

Förslag

till

Lag

med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning

Härigenom förordnas, att under tiden från och med den 1 juli 1957 till och med den 30 juni 1958 skola, i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank finnes stadgat, följande särskilda bestämmelser lända till efterrättelse.

1 §.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst sextusentrehundra miljoner kronor.

2 §.

Därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövas nödigt må Konungen, under tid då riksdagen ej håller session, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskon-

toret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst sjuhundra miljoner kronor. Dylikt av Konungen lämnat medgivande skall, därest detsamma icke godkännes av riksdagen inom tjugu dagar från början av nästföljande session, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla.

3 §.

Som riksbankens metalliska kassa skall räknas allt riksbanken tillhörigt guldmynt och omyntat guld.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft fem motioner rörande utformningen av den ekonomiska politiken, väckta inom första kammaren under nr 377 av herr *Ewerlöf m. fl.* och nr 379 av herr *Ohlon m. fl.* och inom andra kammaren under nr 465 av herr *Ohlin m. fl.* (likalydande med I: 379), nr 468 av herr *Cassel m. fl.* (likalydande med I: 377) samt nr 469 av herr *Hagberg m. fl.* I motionerna I: 377 och II: 468 hemställs, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande snarast möjligt av en utredning med representanter för olika näringsgrenar och arbetsmarknadens parter med uppgift att ingående pröva de problem av främst ekonomisk-politisk art, som kan vara förknippade med omställningen av det svenska näringslivet inför en anslutning till en gemensam europeisk marknad».

I motionerna I: 379 och II: 465 yrkar motionärerna följande:

»1. att riksdagen vid uppdragande av riktlinjerna för den ekonomiska politiken måtte beakta de synpunkter vi ovan anförde;

2. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en undersökning beträffande möjligheterna att genomföra sådana åtgärder för stimulans av det frivilliga sparandet, som icke är tillräckligt utredda för att bli föremål för beslut vid årets riksdag, varvid särskild uppmärksamhet ägnas möjligheten att genomföra penningvärdesäkring åt det långfristiga sparandet, främst bank- och försäkringssparandet; samt

3. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om undersökning av det allmännas möjlighet att genom ändring eller komplettering av rådande lagstiftning underlätta tillkomsten av aktiesparkklubbar, investeringsbolag eller investeringsfonder med låga aktievalörer eller andra liknande institutioner i avsikt att skapa en fördelaktig form för mindre inkomsttagares sparande och öka tillgången på aktivt kapital.»

I motionen II: 469 slutligen hemställs att riksdagen i skrivelse till regeringen begär en sådan förändring och inriktning av den ekonomiska politiken, som angives i ett i motionen framlagt program i nio punkter.

Beträffande motiveringarna för de i förevarande motioner framställda yrkandena får utskottet hänvisa till motionerna I: 377, II: 465 och II: 469.

Över motionerna har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från fullmäktige i riksbanken, kommerskollegium och arbetsmarknadsstyrelsen. Vid kommerskollegiums yttrande är fogat utlåtande inhämtat av kollegium från Stockholms handelskammare. Tillfälle att yttra sig över motionerna har därjämte beretts Sveriges industriförbund, Sveriges allmänna

exportförening, Sveriges lantbruksförbund, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige samt Tjänstemännens centralorganisation.

I skrivelse den 28 februari 1957 har *fullmäktige i riksbanken* gjort framställning rörande fortsatt provisorisk lagstiftning om riksbankens sedelutgivning ävensom hemställt om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld. Över framställningen har, efter remiss, yttrande avgivits av *fullmäktige i riksgäldskontoret*.

Beträffande innehållet i bankofullmäktiges skrivelse och riksgäldsfullmäktiges remissyttrande hänvisar utskottet till propositionen.

Departementschefen har anfört följande:

I fråga om riksbankens rätt att utgiva sedlar gäller för närvarande — i stället för riksbankslagens motsvarande stadgande — föreskrifterna i lagen den 1 juni 1956 med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning. Dessa innebär, bland annat, att riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst 6 000 miljoner kronor. 1956 års lag, som gäller intill utgången av juni månad 1957, har — liksom den föregående lagstiftningen på området — tillkommit som ett provisorium i avvaktan på att en mera definitiv reglering av sedelutgivningsrätten kommer till stånd.

Såsom framgår av bankofullmäktiges framställning har förarbetena inom riksbanken till ny riksbankslag — och därmed en mera permanent reglering av bankens sedelutgivningsrätt — fortskridit så långt att förslag från fullmäktige synes kunna hinna färdigställas innevarande år. Fullmäktige har dock icke bedömt det möjligt att framlägga förslag i så god tid att ny lagstiftning i ämnet hinner genomföras till den 1 juli i år. Under sådana förhållanden tillstyrker jag bankofullmäktiges hemställan att de provisoriska bestämmelserna rörande riksbankens sedelutgivningsrätt gives fortsatt gillighet för ytterligare ett år.

Vad bankofullmäktige anfört rörande sedelbehovet under det kommande budgetåret synes ge vid handen, att en viss utvidgning av sedelutgivningsrätten är påkallad. I likhet med fullmäktige i riksgäldskontoret har jag icke någon erinran mot förslaget att höja maximibeloppet till 6 300 miljoner kronor. Jag förordar sålunda, att bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning under tiden den 1 juli 1957—den 30 juni 1958 meddelas genom en särskild lag, utformad i överensstämmelse med 1956 års lag i ämnet med den jämkningen att maximibeloppet för sedelutgivningen höjes till 6 300 miljoner kronor.

Vad slutligen beträffar guldinlösningsskyldigheten förordar jag i enlighet med bankofullmäktiges förslag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1957 till och med den 30 juni 1958 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för banken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Remissyttrandena över motionerna

A. Allmänna synpunkter (motionerna I: 379 och II: 465).

De principiella synpunkter som i motionerna I: 379 och II: 465 framförts på den ekonomiska politiken, har vunnit anslutning från *Sveriges industriförbund*, *Svenska bankföreningen*, *Svenska sparbanksföreningen*, *Svenska försäkringsbolags riksförbund*, *Sveriges lantbruksförbund*, *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Stockholms handelskammare*. *Fullmäktige i riksbanken* har i likhet med *kommerskollegium*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *Riksförbundet Landsbygdens folk* och *Tjänstemännens centralorganisation* i sina remissyttranden icke ingått på några bedömningar och värderingar av den förda politiken. *Landsorganisationen* uppehåller sig i sitt yttrande främst vid en diskussion av det personliga sparandets faktiska utveckling.

Industriförbundet anger sin principiella ståndpunkt med ett utdrag ur förbundets remissutlåtande över 1955 års långtidsutrednings betänkande »Balanserad expansion» (SOU 1956: 53): »Den ekonomiska politiken bör självfallet syfta till att näringslivets investeringsverksamhet skall anpassa sig till en högre nivå för att därmed möjliggöra den nödvändiga ökningen av varuproduktionen. Således bör investeringsavgiften och den förhöjda bolagsskatten snarast slopas, vilket framstår som särskilt påkallat med hänsyn till att dessa pålagor uttryckligen motiverats som tillfälliga åtgärder. Samtidigt som den tillfälliga skärpningen av företagsbeskattningen elimineras måste också en omläggning av kreditpolitiken komma till stånd. Den samhällsekonomiska balansen skulle därvid kunna främjas genom att investeringsverksamheten finge anpassa sig inom ramen för en elastisk penning- och kapitalmarknad. Följaktligen bör det nuvarande s. k. utlåningstaket hävas och industrien medges rätt att emittera obligationslån. I stället för att låsa kreditmarknaden bör Riksbanken bedriva en mera rörlig räntepolitik för att därigenom reglera likviditeten på marknaden. Förbundet är medvetet om att en sådan politik i nuvarande läge kan komma att innebära en icke oväsentligt högre räntenivå, särskilt med avseende på de korta lånen. Detta medför givetvis betydande påfrestningar för många industriföretag. En rörlig kapitalmarknad är emellertid, som utredningen framhåller, »av största betydelse» för att investeringarna skall erhålla önskvärd inriktning. En smidig och aktiv kreditpolitik medför att mindre räntabla investeringsprojekt får stå tillbaka för mera angelägna och lönsamma, samtidigt som bärkraftiga företag kan erhålla erforderlig tillgång på rörelsekredit.

Industriförbundet vill vidare — i likhet med utredningen — kraftigt betona, att en begränsning av konsumtionen är nödvändig, om det föreliggande programmet skall kunna förverkligas. En viss konsumtionsbegränsande effekt torde erhållas redan genom den rekommenderade omläggningen av kreditpolitiken, eftersom en snabbare återbetalning av lån och även i övrigt

större sparbenägenhet särskilt hos fysiska personer kan tänkas bli följden av såväl högre ränteläge som av ökat förtroende till penningvärdet. En begränsning av konsumtionen kan emellertid framför allt uppnås genom en successiv avveckling av de generella subventionerna, då i första hand inom bostadsområdet. Samtidigt måste givetvis allmänt konsumtionsstegrande sociala reformer uppskjutas. Det är vidare angeläget, att skattesystemet omläggas så, att dess nuvarande sparhämmande verkningar mildras. För att detta syfte skall vinnas, bör en omfördelning av skattetrycket från direkt till indirekt beskattning övervägas. Även direkt sparfrämjande åtgärder torde vara av visst värde, t. ex. skattelättnader för målsparande.»

Bankföreningen uttalar sin oreserverade anslutning till motionärernas syn på den ekonomiska politiken och anför därvid:

Vidkommande härefter motionerna I: 379 och II: 465 vill bankföreningen uttala sin oreserverade anslutning till motionärernas åsikt, att den ekonomiska politiken bör omläggas från att arbeta med dirigering och regleringar till att inriktas på större smidighet med bland annat rörlig ränta, marknadsmässig prisbildning samt främjande av sparande och produktiv investeringsverksamhet. Bankföreningen delar också motionärernas uppfattning om vådan av att de åtgärder, som hittills vidtagits i stabiliseringssyfte, så ensidigt tagit sikte på näringslivets investeringar. I stället för att begränsa dessa bör man, såsom redan antytts, söka bereda dem erforderligt utrymme genom att verka för ökad kapitalbildning och friare tillgång till kapitalmarknaden för ändamål som är naturligt räntabla. I likhet med motionärerna anser bankföreningen, att uppmuntran av frivilligt sparande avgjort är att föredraga framför statligt tvångssparande. Ett sådant är enligt bankföreningens mening förenat med alltför många olägenheter för att kunna rekommenderas.

Sparbanksföreningen anför beträffande sparandets roll i samhällsekonomin följande:

De kommande åren måste stora investeringsbehov på olika områden tillgodoses, om på längre sikt standardökningen både i fråga om den löpande konsumtionen och beträffande kapitalvaror skall kunna fortsätta. En ökning av sparandet är därför nödvändig, om ett fast penningvärde samtidigt skall kunna upprätthållas. Denna sparandeökning är å andra sidan starkt beroende av att penningvärdet hålles stabilt.

Otvivelaktigt förhåller det sig så som framhålles i motionerna, att motiven för en del slag av sparande av olika anledningar ha försvagats jämfört med förr. Den högre levnadsstandarden och den förbättrade sociala omvårdnaden torde ha medverkat härtill. Å andra sidan ha nya sparmotiv uppkommit eller förts inom räckhåll. De samlade motiven för det personliga sparandet kunna därför vara minst lika starka nu som förr. Enligt Sparbanksföreningens mening har man dock anledning påpeka att den allmänna ekonomiska politiken och skattepolitiken innefattat och innefattar moment, ägnade att hämma en tillfredsställande utveckling av sparandet.

Verkan av direkta åtgärder för uppmuntran av sparandet förfelas lätt, om icke skattepolitiken och den allmänna ekonomiska politiken skapar det nödvändiga underlaget. Skattepolitiken måste till sin allmänna utformning vara sådan, att den stimulerar till ökat sparande och ökade arbetsinsatser och icke tvärtom. De psykologiskt menliga verkningarna av inkomstskat-

tens starka progression få här icke förbises. Vad penningpolitiken angår, är återgången till en aktiv penningpolitik att hälsa med största tillfredsställelse. Självfallet erbjuder utformningen av denna politik svåra avvägningsproblem. Snabbt verkande åtgärder, som på kort sikt befinnas nödvändiga, kunna, om de bibehållas någon längre tid, leda till snedvridningar i investeringsverksamhet och produktion, medan å andra sidan mera långsiktiga åtgärder kanske icke alltid ha en tillräckligt kraftig omedelbar effekt. Dessa avvägningsproblem bli givetvis mindre, om erforderliga åtgärder kunna vidtagas i god tid.

Lantbruksförbundet framhåller som ett angeläget önskemål att konsumtionsstegringen bromsas genom en ökning av det frivilliga sparandet och anför därvid bl. a. följande:

För lantbruksförbundet framstår det som angeläget att gynnsamma förutsättningar kan bibehållas för produktionsutvecklingen i näringslivet samtidigt som penningvärdet bevaras. I nuvarande läge torde det också vara riktigt att söka ernå en avsaktning i konsumtionsstegringen för att därigenom bereda näringslivet större investeringsmöjligheter. Förbundet delar motionärernas uppfattning, att en frivillig begränsning av konsumtionen i form av ett ökat enskilt sparande är att föredra framför ett statligt tvångsparande i form av höga skatter, som verkar hämmande och snedvridande på produktionsutvecklingen.

För att ett omfattande frivilligt penningssparande skall komma till stånd torde emellertid krävas dels att penningvärdet hålles i huvudsak stabilt, dels att för de enskilda individerna finnes angelägna ändamål att spara för. Den första förutsättningen har under de senaste 15 åren inte förelegat, vilket i hög grad försvagat intresset för penningssparande. De sociala åtgärderna för att bereda den enskilde trygghet vid sjukdom och på alderdomen m. m. minskar också behovet av enskilt sparande. Såsom viktiga sparmål för den enskilde kvarstår emellertid intresset att spara för hem och bostad, för att få möjlighet att öppna och utveckla egen företagsverksamhet samt för att kunna lämna ett stöd till egna barn. Sparstimulerande åtgärder borde följaktligen ta sikte på dylika intressen.

Stockholms handelskammare pekar på de stora investeringsbehov som gör sig gällande och berör vid sidan av det personliga sparandet även företags-sparandet:

Handelskammaren instämmer helt i huvudpunkten i motionen, nämligen betydelsen och behovet av ökat enskilt sparande. Tillgången på kapital har varit knapp i Sverige under så gott som hela efterkrigstiden. Det totala bruttosparandet har visserligen legat på en högre nivå än före kriget. Bruttosparandets andel i bruttonationalprodukten har således under de senaste åren varit omkring 30 procent mot 25 procent före kriget. Då bruttonationalprodukten, räknad i fasta priser, nu är omkring 60 procent större än före kriget, innebär detta att den totala sparvolymen räknad i fasta priser sedan förkrigstiden stigit med ungefär 100 procent. Att vi likväl ha brist på kapital innebär att investeringsbehovet stigit ännu snabbare än de tillgängliga resurserna. Detta beror i sin tur på att på så gott som samtliga områden av samhällsekonomin anspråken på nyinvesteringar ha visat en stark ökning. Det har under hela efterkrigstiden funnits ett stort behov av nya bostäder, inte minst genom att kraven på bostadsstandard höjts kraftigt, medan samtidigt efterfrågan på bostadsutrymme stimulerats genom att hyrorna i stor utsträckning hållits på en relativt låg nivå. Den fortgående invandringen till

städerna har vidare medfört stora kommunala investeringsbehov. **Bilismens** genombrott har inneburit ökade väginvesteringar. Den förbättrade standarden i fråga om sjukvård har skapat ökad efterfrågan på sjukhusutrymmen. De stora ungdomskullarna ha gjort en snabb utbyggnad på skolväsendets område nödvändig. Vår handelsflotta har byggts upp i snabb takt och stora summor ha investerats i trafikflyg. Sist men inte minst har den accelererande tekniska utvecklingen medfört mycket betydande investeringsbehov inom industrien.

Med hänsyn till den knapphet på kapital som föreligger i förhållande till de stora och trängande investeringsbehoven anser Handelskammaren, att olika vägar böra prövas för att stimulera till ett ökat enskilt sparande. Handelskammaren finner därför de förslag som framläggas i motionen förtjänta att utredas och övervägas. Beträffande den närmare utformningen av de olika åtgärderna tillåter den knappt tillmätta remisstiden icke Handelskammaren att framföra några konkreta förslag.

I detta sammanhang vill Handelskammaren till sist framhålla, att det på sparandets område skett en diskriminering under efterkrigstiden. De sparsstimulerande åtgärderna ha enbart avsett det personliga sparandet, medan en helt annan inställning förelegat i fråga om företagssparandet. Under senare år har den sistnämnda formen av sparande motverkats genom olika åtgärder, som i syfte att dämpa investeringskonjunkturen inom näringslivet direkt påverka företagens konsolideringsmöjligheter. Handelskammaren vill ifrågasätta, om denna politik är förenlig med det allmänna önskemålet att få till stånd ett ökat sparande.

I anslutning härtill vill Handelskammaren, med instämmande i princip i motionärernas inledningsvis utvecklade tankegångar, understryka vad den så många gånger tidigare i liknande sammanhang anfört, nämligen att den ekonomiska politiken i vårt land icke tillräckligt beaktat vikten av en sparandeökning. Väl må — såsom redan sagts — de i motionen berörda särskilda uppslagen och vägarna att åstadkomma ett ökat sparande vara förtjänta att närmare utredas och övervägas. Ytterst bero emellertid möjligheterna att öka sparviljan på att den ekonomiska politiken så utformas, att penningvärdet bevaras och att viljan till extra arbetsinsatser och sparande icke hämmas genom en orimlig skatteprogression.

Arbetsgivareföreningen framhåller det enskilda sparandets otillräcklighet som ett centralt problem för efterkrigstidens ekonomiska politik:

Föreningen delar helt motionärernas uppfattning att det enskilda sparandets otillräcklighet är ett centralt problem för efterkrigstidens ekonomiska politik. Bostadsbristen, den svaga valutareserven och den avsaktande industriella utvecklingen utgöra framträdande indicier på ett otillräckligt enskilt sparande.

Enskilt sparande kan, enligt föreningens liksom enligt motionärernas uppfattning, ej ersättas med offentligt sparande. Skulle genom en omfattande offentlig kapitalbildning staten komma att intaga en dominerande maktposition såsom långgivare till de enskilda företagen, skulle dessa få sin rörelsefrihet ytterligare inskränkt. Detta skulle betyda ökade svårigheter för en effektiv planering av investeringar och produktion.

En fortlöpande ökning av den statliga nettoförmögenheten måste på längre sikt komma att innebära allvarliga risker för individens frihet. Detta gäller inte endast företagare utan även löntagare. Exempelvis skulle en omfattande statlig långgivning till de enskilda företagen lätt kunna bli en inkörsport till en statlig reglering av arbetares och tjänstemäns rätt att byta anställning.

Enligt föreningens mening beror omfattningen av det enskilda sparandet på den ekonomiska politikens utformning. Inflationen, lågräntepolitiken och de höga marginalskatterna ha otvivelaktigt bidragit till att reducera det enskilda sparandet.

Landsorganisationen ger i sitt yttrande en sammanfattning av den statistik över det personliga sparandets utveckling i vårt land som hittills blivit tillgänglig. Landsorganisationen understryker bristerna i vår kunskap om sparandets bestämningsgrunder och därmed också om det praktiska värdet av föreslagna åtgärder till stimulans av sparandet. Ur organisationens yttrande må följande återges:

Det privata sparandet — att skilja från det offentliga — brukar delas upp i två sektorer, nämligen företagssparande samt personligt sparande eller hushållens sparande för att använda konjunkturinstitutets terminologi. Det personliga sparandet äger huvudsakligen rum genom premieinbetalningar till försäkringsbolagen, banksättningar och amorteringar samt aktie- och obligationsförvärv. Till följd av bristfällig statistik är uppgifterna om sparandet över huvud att anse som mycket osäkra. Enligt ett beräkningsalternativ skulle utvecklingen av det personliga nettosparandet ha varit följande efter kriget:

Miljoner kronor									
1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955
500	300	1 200	1 600	1 200	1 700	2 700	2 200	2 400	3 000

Någon beräkning av det personliga sparandet under 1956 har ännu ej kunnat göras. I årets nationalbudget sägs endast att det privata nettosparandet förefaller ha varit ungefär lika stort som 1955, men att fördelningen av detta sparande på hushåll och företag är speciellt osäkert. Någon kalkyl över sparandets förändring 1956—57 har icke gjorts.

Summan av nettosparandet i landet år 1955 har uppskattats till sex miljarder kronor, varav tre miljarder bestod av personligt sparande, 1 1/2 miljarder av offentligt sparande och 1 1/2 miljarder av företagssparande. Ligger man härtill det sparande som svarar mot reparationer och underhåll samt ersättningsinvesteringar, kommer man för år 1955 upp till ett bruttosparande av knappt 15 miljarder kronor, fördelat på 6 1/2 miljarder i företagssparande, fem miljarder i offentligt sparande och inemot 3 1/2 miljarder i personligt sparande.

Den personliga sparbenägenheten kan mätas på olika sätt. Det vanligaste måttet torde vara den *genomsnittliga* sparkvoten d. v. s. totalt personligt nettosparande genom totalt disponibla inkomster. Definierad på detta sätt synes sparbenägenheten ha visat en stigande tendens under hela efterkrigstiden. För år 1955 kan denna sparkvot uppskattas till inemot 0,1, d. v. s. närmare 10 procent av den totala disponibla inkomsten sparades. Närmast motsvarande tal för USA var 1955 drygt 6 procent och för 1956 något mer (mot ca 8 procent under högkonjunkturen åren 1951—53) enligt uppgifter från Department of Commerce. Bräckligheten hos sådan statistik försvårar emellertid särskilt internationella jämförelser. Även i USA finner man emellertid en tendens till ökad sparkvot på längre sikt.

Konjunkturinstitutet har utfört beräkningar också av den *marginella* sparkvoten, d. v. s. förhållandet mellan sparandeökning och inkomstökning och dess förändringar för landets inkomsttagare som helhet. Av dessa beräkningar framgår att för åren 1948—1956 har av en viss given ökning

i den reala disponibla inkomsten i genomsnitt ungefär 80 procent använts till ökad (real) konsumtion och ungefär 20 procent till ökat (real) sparande; den (reala) marginella konsumtionskvoten har således varit ca 0,8, medan den (reala) marginella sparkvoten varit ca 0,2. Motsvarande beräkningar har också utförts i löpande värden, varvid man fått en konstant (nominell) marginell konsumtionskvot på ca 0,85 och en konstant (nominell) marginell sparkvot på ca 0,15. Resultatet av dessa beräkningar strider ej mot att den genomsnittliga sparkvoten stigit samtidigt. Så länge den marginella sparkvoten ligger över den genomsnittliga sparkvoten kommer nämligen en ökning av den disponibla inkomsten att automatiskt medföra ökad genomsnittlig sparkvot trots konstant marginell sparkvot. Den enda slutsats, som bör dras av beräkningarna, synes vara den, att även om man med sparbenägenheten avser sambandet mellan inkomstutveckling och sparandeutveckling, kan det tillgängliga statistiska materialet i vart fall inte tas som bevis för att någon långsiktig nivåförändring av sparbenägenheten — sparviljan — inträffat under åren 1948—1956.

Av det redovisade materialet framgår sålunda att sparviljan åtminstone inte försvagats under senaste årtionde. LO anser det angeläget att detta konstateras därför att i den allmänna ekonomiska debatten förbises alltför ofta att det personliga sparandet i Sverige befinner sig på en internationellt sett hög nivå. Detta minskar emellertid inte behovet av ett ytterligare ökat personligt sparande. På åtskilliga områden, där den bristande tillgången på varor och tjänster i dag känns mycket besvärande för medborgarna, skulle resurserna kunna öka, om medborgarna ålade sig större personliga uppoffringar i form av sparande. Alldeles speciellt gäller detta bostadsområdet, där ett ökat sparande ter sig naturligt framför allt för ungdomsåldrarna som förr eller senare efterfrågar familjebostäder. Enligt LO:s mening är det naturligt om ansträngningarna för att öka det personliga sparandet tar sikte på åldersgrupper, som i större utsträckning än andra kan bedömas ha möjlighet härtill.

De av motionärerna framförda synpunkterna på sparandet och förslagen för att öka detsamma förefaller enligt LO:s mening nära nog samtliga lida av den bristen att ingen vet om de i verkligheten kommer att medföra en nettoökning av det personliga sparandet. Det enda undantaget därvidlag återfinnes i motion nr 376, som avser ett obligatoriskt ungdomssparande. Utan en mera utförlig utredning beträffande formerna för och omfattningen av ett sådant sparande kan LO emellertid inte taga ställning till ett sådant förslag.

Inom en snar framtid kan konjunkturinstitutet beräknas framlägga och redovisa resultaten av en genomförd undersökning av sparandet. Detta är den första större undersökning som i vårt land genomförts på detta viktiga område. LO skulle finna det naturligt, om resultaten av undersökningen fick bli vägledande när det gäller att bedöma ytterligare åtgärder från samhällets sida för att öka sparandet. LO skulle också finna det naturligt, om sparinstitutet i vårt land själva genomförde en undersökning om huruvida deras hittills praktiserade sparformer i effektivitetshänseende kan bedömas motsvara tidens krav.

B. Förslag rörande premiering av kontantsparande (motionerna I: 379 och II: 465).

Beträffande de i förevarande motioner framställda specificerade förslagen till sparstimulerande åtgärder framhåller *bankofullmäktige* att det rå-

der divergerande uppfattningar om effekten av olika åtgärder och om rimligheten av de ingripanden och kostnader som dessa förutsätter. Omfattande utredningar är i gång på berörda områden, varför de utredningar som motionärerna förordar enligt fullmäktiges mening bör anstå tills vidare.

Vid fullmäktiges yttrande är fogat ett protokollsutdrag, varav framgår, att herr *Kollberg* reserverat sig mot fullmäktiges ovan återgivna beslut och anfört, att fullmäktige enligt hans mening bort tillstyrka att de föreslagna utredningarna komme till stånd.

Enligt *kommerskollegium* bör undersökningar om möjligheten att genom särskilda åtgärder öka sparandet lämpligen kunna göras inom 1955 års stabiliseringsutredning.

Av övriga remissinstanser har *Industriförbundet*, *Bankföreningen*, *Sparbanksföreningen*, *Försäkringsbolagens riksförbund* och *Arbetsgivareföreningen* tillstyrkt motionernas förevarande förslag, medan *Lantbruksförbundet* och *Riksförbundet Landsbygdens folk* uttryckt tveksamhet om effektiviteten av de föreslagna åtgärderna.

Industriförbundet framhåller sålunda önskvärdheten av att kontantsparandet uppmuntras i ökad utsträckning, samtidigt som det är angeläget, att den erforderliga administrativa kontrollen nedbringas så långt ske kan. Det torde icke vara möjligt att utan en närmare undersökning av olika till buds stående alternativ anvisa vilka former som härvid bör komma till användning.

Vad avser motionernas förslag om skattelindring för extrainkomster understryker förbundet, att marginals-katten under senare år i allt högre grad kommit att utgöra ett hinder för en ökad arbetsinsats från stora delar av befolkningen. Det framförda förslaget bör därför allvarligt beaktas. Förbundet ifrågasätter emellertid, om en tillfredsställande lösning kan komma till stånd på den anvisade vägen och vill i stället förorda en genomgripande revision av skatteskalorna.

Enligt *Bankföreningen* är förslagen om premiering av sparande genom skattelättnader väl värda att närmare övervägas.

Sparbanksföreningen anför liknande synpunkter och framhåller därvid följande:

Förslag om åtgärder för en ökning av det frivilliga sparandet såsom ett medel mot inflation bruka ofta mötas av den invändningen, att de icke kunna få en så snabb och omfattande effekt, som det aktuella läget kräver. Men den ekonomiska politiken måste också bedrivas *på lång sikt*, och det är nu på tiden att mera allsidiga åtgärder till främjande av sparandet snabbt genomföres. Att därvid åtgärder, som syfta till en ökning av det frivilliga sparandet, i första hand böra prövas är enligt Sparbanksföreningens mening uppenbart. I motionerna hemställs om undersökningar beträffande möjligheterna att genomföra sådana åtgärder för främjande av det frivilliga sparandet, som icke redan äro tillräckligt utredda för att kunna bli föremål för beslut vid årets riksdag, samt rörande möjligheterna till lagstiftningsåtgärder för att underlätta tillkomsten av aktiesparklubbar etc. Sparbanksföreningen kan instämma i denna hemställan och vill framhålla angelägen-

heten av att statsmakterna — vid sidan av de utredningar och det arbete, som sparinstitutet och icke minst sparbankerna bedriva för att finna vägar att uppmuntra sparandet — utreda möjligheterna att skapa rimliga försättningar för framgång i sparinstitutens strävanden.

Försäkringsbolagens riksförbund uppehåller sig i sitt yttrande vid betydelsen av ökade försäkringsavdrag. Enligt förbundets mening har den år 1955 genomförda höjningen av avdragets maximibelopp inneburit en stimulans till ökat försäkringssparande. Förbundet anför härom bl. a. följande:

Försäljningen av livförsäkringar ökade starkt i slutet av år 1955 och under år 1956. Delvis sammanhänger denna ökning med den premiesänkning som genomfördes den 1 september 1955, men försäkringsavdraget har varit av stor betydelse för försäljningsresultatet och därmed också för uppbyggnaden av systematiskt, långsiktigt sparande.

Försäkringsavdragets betydelse för sparandet har nyligen understrukits av Landsorganisationen i dess remissvar den 17 december 1956 över en inom finansdepartementet upprättad promemoria angående successiv avveckling av fastighetsbeskattningen m. m. Landsorganisationen har förklarat sig vilja »erinra om att organisationen tidigare uttalat sig för ett fastställande av schablonavdragen för försäkringspremier och av maximibeloppen för försäkringsavdrag till högre belopp än de för närvarande gällande». Landsorganisationen anförde vidare: »Höjningen av sjukförsäkringsavgifterna utgör ytterligare ett motiv för realiserandet av detta önskemål. LO skulle därför finna det lämpligt att en höjning av schablonavdragen till 400 kronor för äkta makar och till 200 kronor för övriga samt av maximibeloppen till 800 resp. 400 kronor komme till stånd samtidigt med införandet av ett sparavdrag för egnahemsägare och med höjningen av avdraget för inkomst av kapital».

Förslag om höjning av försäkringsavdraget till här ovan angivna belopp, 400 resp. 800 kronor, har innevarande år ånyo förelagts riksdagen, nämligen genom motion II: 459. Riksförbundet får för sin del, i likhet med Landsorganisationen, förorda att nämnda höjning nu kommer till stånd.

Arbetsgivareföreningen har i denna fråga anfört följande:

Flera vägar måste beträdas för att möjliggöra en ökning av det enskilda sparandet. Inom den personliga inkomstbeskattningens område kunna gränserna för skattefrihet för smärre kapitalinkomster höjas ytterligare. Avdragsrätt för nysparande på särskilda konton kan beviljas i enlighet med vad som föreslås i motion II: 459. Det bör påpekas att de minskade skatteinkomster, som införandet av avdrag av sistnämnda slag skulle medföra för statsverket, icke komma att öka efterfrågan på konsumtionsvaror. Sådana avdrag äro med andra ord väl förenliga med en restriktiv budgetpolitik i ett ansträngt konjunkturläge.

I motsats till de senast refererade remissinstanserna har *Riksförbundet Landsbygdens folk* som sin mening framhållit att de antydda åtgärderna inte erbjuder en framkomlig väg och att skäl därför saknas att nedlägga ett omfattande utredningsarbete för att få detta ytterligare bekräftat.

En likartad uppfattning uttryckes av *Lantbruksförbundet*, som framhåller att en god sparvilja inte kan uppnås i vid omfattning om inte penningvärdet kan hållas i huvudsak stabilt. Konstlade åtgärder av typen sparkonto för att stimulera penningsparandet synes därför utan icke kunna få nå-

gon särskilt stor betydelse, ehuru de inte därför bör negligeras. Kan de kombineras med målmedvetna åtgärder för att stabilisera penningvärdet, torde de däremot kunna få större betydelse som bidrag till återställande av urartade sparvanor. Förbundet framhåller i detta sammanhang, att förslaget om skattefrihet för insättning på sparkonto inte kan isoleras från frågan om insättning å jordbrukskonto och resultatutjämning vid näringsidkares taxering. Förbundet finner dock de i motionerna berörda frågorna värda uppmärksamhet vid riksdagens prövning av riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

C. Förslag om penningvärdegaranti för sparmedel (motionerna I: 379 och II: 465).

De remissinstanser som uttalat sig om förslagen rörande värdesäkring för sparade medel, har antingen — såsom *Bankofullmäktige* och *Tjänstemännens centralorganisation* — hänvisat till redan pågående utredningar eller tillstyrkt nya utredningar i ämnet.

En åtgärd som i detta sammanhang förordas av bl. a. Industriförbundet och Försäkringsbolagens riksförbund, är en sådan ändring i lagen om försäkringsrörelse att försäkringsbolagen erhåller vidgade möjligheter till kapitalplacering i aktier. *Försäkringsbolagens riksförbund* anför härom följande:

Livförsäkringstagarnas sparande är icke ett rent nominalsparande. Bäst torde förhållandet kunna uttryckas så, att livförsäkringsbrevet är ett *andelsbevis med nominalgaranti*. Nominalgarantien innebär att det i ett livförsäkringsbolag icke finnes något konkurrerande anspråk som har högre prioritet än den avtalade försäkringsförpliktelsen. Andelskaraktären innebär att försäkringstagarna har rätt till hela det överskott som uppkommer på rörelsen.

Härav följer att värdesäkringen icke behöver komma till uttryck i avtalet mellan försäkringstagaren och försäkringsbolaget. Avgörande för resultatet vid en successiv försämring av penningvärdet är dels kapitalplaceringarnas säkerhet och ränteavkastning, dels utformningen av återbäringsmekanismen.

En vidgad rätt för livförsäkringsbolagen att placera i aktier kan i och för sig vara väl motiverad men kan med hänsyn till aktiemarknadens begränsade omfattning knappast ge någon lösning av värdesäkringsproblemet. En önskvärd utvidgning av aktiemarknaden förutsätter i sin tur att skattepolitiken omläggas.

Motionärerna har förordat att en undersökning kommer till stånd beträffande möjligheterna att genomföra åtgärder för stimulans av det frivilliga sparandet, varvid särskild uppmärksamhet skulle ägnas möjligheten att genomföra penningvärdesäkring åt det långfristiga sparandet, främst bank- och försäkrings-sparandet. Med hänsyn till angelägenheten av att penningvärdet så långt möjligt upprätthålles vill riksförbundet ansluta sig till förslaget om en sådan undersökning. Därvid bör även frågan om värdesäkring — genom indexreglering eller på annat sätt — av livförsäkringsbolagens kapitalplaceringar göras till föremål för utredning.

Industriförbundet uttalar, att lösning av penningvärdesäkringen i första hand bör komma till stånd på frivillig väg:

I motionen föreslås vidare, att möjligheterna att genomföra någon form av penningvärdegaranti åt lågfristigt kontantsparande, främst bank- och försäkringssparande, blir föremål för särskild undersökning. Enligt *Industriförbundets* uppfattning ankommer det i första hand på de enskilda kreditinstituten och försäkringsanstalterna att ta initiativ och utarbeta förslag i berörda frågor, så att lämpliga lösningar kan åstadkommas på frivillig väg. Däremot synes angeläget att statsmakterna vidtager sådana ändringar i lagen om försäkringsförelse, att försäkringsbolagen erhåller avsevärt vidgade möjligheter till kapitalplacering i aktier.

Även *Bankföreningen* tillstyrker att försäkringsbolagen ges vidgade möjligheter att placera sina medel i aktier och andra sakvärden men avvisar däremot förslagen om indexreglering på lånemarknaden. Om indexregleringen får utbreda sig till nya områden av samhällslivet, kommer enligt föreningen med största sannolikhet intresset för att hålla penningvärdet stabilt i längden att försvagas. Det betänkliga i en sådan utveckling torde ej behöva närmare framhållas. För bankväsendets del möter dessutom utomordentligt stora svårigheter mot en indexreglering av utlåningen. Här om hänvisar bankföreningen till det yttrande som föreningen avgivit till bankoutskottet över de vid innevarande års riksdag väckta likalydande motionerna I: 139 och II: 175 (se BaU:s utl. nr 10/1957).

Enligt *Lantbruksförbundets* mening är det, med hänsyn till att risker för fortsatt penningvärdeförsämring onekligen alltjämt föreligger, all anledning att pröva huruvida genom särskilda åtgärder penningsspararna kan beredas möjligheter till värdebeständig placering.

Även *Arbetsgivareföreningen* tillstyrker motionärernas förevarande yrkanden men framhåller att den enda effektiva realvärdesgarantien för spararna är en ekonomisk politik, som lyckas bevara penningvärdet. Föreningen uttalar:

Aktiesparandet ger spararen ett visst skydd mot penningvärdeförsämring. Vissa andra långfristiga sparformer, speciellt livförsäkringar, ge emellertid under nuvarande förhållanden icke ett sådant skydd. Föreningen delar motionärernas mening att det är önskvärt att ge försäkringsbolagen friare möjligheter att placera sina tillgångar så att de kunna ge försäkringslagarna visst skydd mot penningvärdeförsämring.

Möjligheterna att genom indexgaranterade lån etc. bereda spararna realvärdesgaranti äro dock begränsade. Det viktigaste måste vara att det föres en sådan ekonomisk politik, att penningvärdet kan bevaras, eller med andra ord, en mer sparvänlig allmän ekonomisk politik. Statsutgifternas expansion måste bringas under kontroll, utgifterna finansieras på ett sätt, som är hållbart även på längre sikt och subventionssystemet avvecklas.

D. Förslag om åtgärder för vidgat aktiesparande (motionerna I: 379 och II: 465).

Önskvärheten av en breddning av aktiesparandet understrykes av de remissinstanser, som tagit upp frågan till behandling. I den mån lagstift-

ningen lägger hinder i vägen för en sådan utveckling, bör enligt *Industriförbundet* erforderliga lagändringar vidtagas. *Bankföreningen* tillstyrker upphävande av banklagens förbud mot belåning av aktier i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier.

Arbetsgivareföreningen anför i frågan följande:

En betydelsefull väg att öka det personliga sparandet är ett vidgat aktiesparande. Ett sådant utgör enligt föreningens mening en av de bästa vägarna att på längre sikt öka tillflödet av kapital till näringslivet. Därtill kommer att ett vidgat aktieäggande skulle stärka de enskilda medborgarnas känsla av självständighet och oberoende, samtidigt som det skulle fördjupa samhörigheten med näringslivet inom breda lager av vårt folk.

Föreningen vill därför instämma med motionärerna i det önskvärda av att det sker en översyn av lagstiftningen i syfte att undanröja de hinder, som kunna finnas för en mer aktiv försäljningspolitik vad gäller aktier från bankers och fondhandlares sida. Men även beskattningens utformning måste beaktas. Dubbelbeskattningen på aktiebolagen utgör ett hinder för en ur allmän synpunkt önskvärd spridning av aktieägandet till nya befolkningsgrupper. En mildring av dubbelbeskattningen, dels i form av en sänkning av skattesatsen för aktiebolag, dels i form av en sänkning av de personliga inkomstskatterna, speciellt för mindre aktieinnehav, är därför påkallad.

Tjänstemännens centralorganisation åberopar vad organisationen anfört i frågan i samband med yttrande över likartade förslag vid 1956 års riksdag (se BaU:s utlåtande nr 22/1956):

Enligt TCO:s uppfattning synes det vara en samhällsuppgift av hög angelägenhetsgrad att stimulera tillskapandet av sparformer, vilka även för småspararna kunna få karaktären av realvärdeplaceringar. Det undandraget sig emellertid TCO:s bedömande huruvida det är lämpligt och möjligt ur andra synpunkter att verkställa en revision i de stadganden i banklagen, som enligt motionärerna skulle behöva uppmjukas för att en vidgad verksamhet av ifrågavarande slag skulle komma till stånd. Organisationen har icke något att invända mot att dessa frågor göres till föremål för närmare utredning.

E. Förslag rörande särskilt bostadssparande (motionerna I: 379 och II: 465).

Förslagen om stimulans av bostadssparandet tillstyrkes av *Industriförbundet*, som därvid uttalar:

Industriförbundet finner det synnerligen angeläget, att ett ökat bostadssparande kommer till stånd. I sitt yttrande den 17/12 1956 över Bostadspolitiska utredningen åberopade förbundet en promemoria, som utarbetats inom Näringslivets Byggnadsdelegation, vari bl. a. anfördes följande.

»Även om bostadssparandets betydelse, som utredningen framhåller, självfallet icke får överskattas, finner delegationen angeläget att bostadssparandet uppmuntras. Inköp av bostadsrätt kan enbart i egenskap av kapitalplacering knappast anses som förmånlig ens om utredningens förslag om partiell avveckling av de generella subventionerna genomföres. Dels är den hy-

ressänkning som härigenom kan uppnås synnerligen ringa eller helt obefintlig i jämförelse med hyresnivån i flertalet statsbelånade fastigheter; dels är placeringen ej skyddad mot försämring av penningvärdet, eftersom gällande lagstiftning förhindrar försäljning av bostadsrätter till marknadspris. I den mån orsakerna till dessa förhållanden kommer att bestå även framgent, måste bostadssparandet göras attraktivt genom direkta åtgärder från det allmännas sida. Detta kan, som utredningen framhåller, i första hand ske genom att de bostadssparande på något sätt beredes förtur i bostadsköerna. Målsparande för bostadsanskaffning kan vidare, såsom påpekas av hr Cassel i ett särskilt yttrande, stimuleras genom att de bostadssparande erhåller skattelättnad för det sålunda sparade beloppet. Enligt delegationens uppfattning bör dels kommunerna i samråd med berörda kreditinstitut lämnas tillfälle att dra upp riktlinjer för bostadssparandet inom skilda regioner, dels statsmakterna vidtaga åtgärder för att beskattningsvägen uppmuntra denna form av målsparande.»

»Delegationen delar utredningens uppfattning, att en begränsning av den statliga lånegivningen och en ökning av bostadssparandet bör åstadkommas jämväl genom en viss sänkning av de övre belåningsgränserna. En av de viktigaste möjligheterna till att fördela de statliga lånemedlen på fler projekt är härvid att bereda de enskilda byggnadsföretagen ökat utrymme. Detta kan ske genom att man söker eliminera den diskriminering, som med avseende på de övre belåningsgränserna förekommer mellan olika företagsformer. Den nuvarande differentieringen av de övre belåningsgränserna innebär att de enskilda bostadsföretagen trängts tillbaka, genom att de tvingats in i ett ogynnsamt konkurrensläge beträffande såväl kapitalanskaffning som hyresnivå. Ett sätt att undanröja denna diskriminering, som har medfört en minskning av de enskildas villighet att ställa kapital till förfogande för byggnadsproduktion och fastighetsmarknad, är att de övre belåningsgränserna sättes lika för alla företagsformer.»

I sitt ovan omnämnda yttrande över 1955 års långtidsutredning anförde Industriförbundet i samma ärende bl. a. följande.

»Även om den framtida bostadsproduktionen kommer att stanna vid något lägre nivå än enligt Bostadsstyrelsens program, är alltså en omprövning av bostadspolitiken i dess helhet nödvändig för att bostadssektorns kapitalbehov skall kunna tillgodoses. Härvid bör bl. a. vidtagas åtgärder i syfte att öka bostadssparandet, t. ex. genom skärpta regler för amortering och ökade kontantinsatser från de bostadssökande.

Industriförbundet vill vidare framhålla värdet av att det nuvarande systemet för statlig belåning lägges om. I stället för att tertiärlånemedlen fördelas med utgångspunkt från en på förhand fastställd lägenhetskvote, bör antalet färdigställda lägenheter i stället få anpassa sig till en fastställd lånevolym. Detta skulle medföra, att kommunerna finge direkt intresse av att stimulera till ökat bostadssparande samt vidtaga åtgärder i syfte att reducera byggnadskostnaderna.»

I anslutning härtill vill Industriförbundet slutligen understryka, att sparandet i första hand måste främjas genom en omläggning av hela den ekonomiska politiken. Särskilda sparfrämjande åtgärder är visserligen av betydelse, men kommer troligen icke att få avgörande effekt för den samhälls-ekonomiska balansen, så länge den ekonomiska politiken har oförändrad inriktning.

Den av Industriförbundet senast anförda synpunkten understrykes ytterligare av *Arbetsgivareföreningen*, som uttalar:

Den nuvarande bostadsbristen är väsentligen en följd av inflationen. En mer sparvänlig inriktning av den ekonomiska politiken skulle på olika vägar bidra till en reduktion av bostadsbristen. En stabilisering av penningvärdet skulle medföra en ökning av det sparandebud, som söker sig placering inom bostadssektorn, samtidigt som en friare räntepolitik och en avveckling av subventionerna skulle leda till en mer realistisk hyresnivå än den nuvarande. Bostadsbristen skulle sålunda, möjligen med undantag för vissa storstäder, kunna avvecklas på rimlig tid om den ekonomiska politiken finge en mer sparvänlig inriktning. Förslaget att stimulera bostadssparandet på den vägen att den som presterade ett visst sparande skulle av det allmänna beredas möjlighet att snabbare få bostad, skulle på detta sätt förlora sin aktualitet.

Bankföreningen anser att bostadssparandet bör uppmuntras på sätt som angivits i motionerna, men framhåller samtidigt att kapitalbildningsproblemet icke kan lösas tillfredsställande enbart genom sådana begränsade åtgärder som förordas i motionerna. Föreningen fortsätter:

Vad som kräves är att den ekonomiska politiken över huvud omläggas i mera sparvänlig anda. Ett huvudvillkor för att sparintresset i stort skall kunna upplivas på nytt är att förtroendet till penningvärdet återställas. Men därjämte är det nödvändigt att lättnader av verklig betydelse genomföres i beskattningen av produktionsresultaten. Såsom bankföreningen tidigare i liknande sammanhang framhållit är det därvidlag mest angeläget att företagsbeskattningen lindras samt att förmögenhets- och kvarlåtenskapsskatterna avskaffas.

Under hänvisning till vad sålunda anförts förordar bankföreningen att en utredning snarast igångsättes, som till samlad behandling upptar hela problemet om vad som på olika områden kan göras för att stimulera det frivilliga sparandet.

Riksförbundet Landsbygdens folk framhåller att även andra former av målsparande samtidigt måste uppmärksammas. Även sparande för att starta eget företag, exempelvis jordbruk, bör i så fall ges särskild stimulans.

F. Förslag om utredning av problem för svensk ekonomi sammanhängande med en gemensam europeisk marknad (motionerna I: 377 och II: 468).

Det förslag som framlagts i motionerna I: 377 och II: 468 om en utredning av de problem som en gemensam europeisk marknad kan komma att medföra för näringsliv och arbetsmarknad i vårt land, har vunnit allmän anslutning bland remissinstanserna. Flera av dessa, såsom *bankofullmäktige*, *kommerskollegium*, *arbetsmarknadsstyrelsen* och *Sparbanksföreningen*, tillstyrker en utredning utan att närmare ingå på utredningens uppläggning och hänvisar därvid till det utredningsarbete, som i frågan bedrivs inom kommerskollegium under medverkan av representanter från näringslivet och arbetsmarknaden.

Exportföreningen understryker angelägenheten av att det inom kommerskollegium påbörjade utredningsarbetet med all kraft fortsättes och snarast möjligt fullföljes. Föreningen påpekar dessutom, att omfattande utredning-

är i ämnet igångsatts även inom näringslivet och att ett intimt samarbete redan upprätthålles på området i fråga mellan vederbörande myndigheter och intresserade näringsorganisationer.

Bankföreningen anför i sitt yttrande en del principiella synpunkter på de krav på den ekonomiska politiken, som en gemensam europeisk marknad enligt föreningens mening aktualiserar. Föreningen delar motionärernas uppfattning att det icke torde bli möjligt för vårt land att ställa sig utanför, därest en gemensam västeuropeisk marknad eller ett västeuropeiskt frihandelsområde kommer till stånd. Föreningen anför i fortsättningen följande:

Såsom motionärerna framhållit är det också synnerligen angeläget, att vi redan vid anslutningen till ett sådant system står väl rustade att utnyttja de fördelar systemet erbjuder och att samtidigt möta den ökade konkurrens från övriga deltagarländer som är att förvänta. Av väsentlig betydelse är därvid att vi förfogar över en väl utbyggd och fullt modern produktionsapparat. Härför erfordras utan tvivel stora investeringar, framför allt inom industrien. Möjligheterna att genomföra de nödvändiga investeringarna är i hög grad beroende av att det finnes en effektivt och smidigt fungerande kapitalmarknad. Att återställa en sådan bör därför bli ett huvudmål för den ekonomiska politiken. Samtidigt bör man inrikta sina strävanden på att åstadkomma en ökad kapitalbildning inom landet. Redan detta kräver noggranna överväganden av olika tänkbara åtgärder. Därtill kommer, såsom motionärerna anfört, att vårt deltagande i en västeuropeisk marknad eller ett frihandelsområde måste ge upphov till betydelsefulla problem även i fråga om valutareserven, arbetskraftens rörlighet och utbildning, betingelserna för nyföretagande m. m. Bankföreningen förordar därför att en statlig utredning med den uppgift motionärerna angivit kommer till stånd under medverkan av representanter för näringslivet och arbetsmarknadens parter.

Liknande synpunkter anföres av *Försäkringsbolagens riksförbund*.

Lantbruksförbundet trycker i sitt yttrande på jordbrukets speciella problem i sammanhanget och anför bl. a. följande:

Sveriges beslut i fråga om anslutning till ett väst-europeiskt frihandelsområde måste givetvis föregås av en grundlig utredning för bedömning av konsekvenserna, och Lantbruksförbundet förutsätter, att denna fråga i hela sin vidd upptas till omsorgsfull prövning, innan statsmakterna träffar sitt avgörande om anslutning. Förbundet utgår ifrån att prövningen lämpligen bör äga rum i en fristående kommitté samt tillstyrker, att ett dylikt utredningsarbete snarast igångsättes. Enligt förbundets mening kan det sättas i fråga, huruvida icke med hänsyn till jordbrukets speciella problem en särskild kommitté eller grupp inom en större kommitté får till uppdrag att närmare undersöka och pröva, hur en anslutning för jordbrukets del skall kunna förenas med 1947 års jordbrukspolitiska målsättning om inkomstlikställighet för jordbrukets utövare med vissa löntagare.

I detta sammanhang må framhållas, att det väl alltjämt är ovisst, i vad mån ett västeuropeiskt frihandelsområde kan komma att även omfatta jordbruket. Å ena sidan har den s. k. sex-statsgruppen beslutat att medtaga jordbruket i den tullunion dessa stater står i begrepp att bilda. Detta beslut ökar sannolikheten av att jordbruket även medtages i ett frihandelsområde omfattande en vidare krets av Västeuropas stater. Å andra sidan har från auktoritativt engelskt håll uttalats, att Storbritannien med hänsyn till de

livsmedelsexporterande samväldesländerna icke kan låta jordbruket medtagas vid en anslutning till ett västeuropeiskt handelsområde.

Liknande synpunkter framföres av *Riksförbundet Landsbygdens folk. Arbetsgivareföreningen* anför i sitt yttrande följande:

Det är uppenbart att den utveckling i riktning mot en ökad arbetsfördelning mellan de europeiska länderna, som pågått sedan flera år tillbaka och som skulle ytterligare accentueras om tullhindren mellan de europeiska länderna skulle komma att reduceras och eventuellt så småningom helt försvinna, även tenderar att öka det ömsesidiga beroendet länderna emellan i fråga om den ekonomiska politiken.

Det finns följaktligen skäl att vänta sig att de europeiska länderna i framtiden komma att bli avsevärt mera beroende av varandra än de redan nu äro såväl i sin penning- och finanspolitik som i sin lönepolitik. Denna utveckling kan väntas leda till såväl teoretiska som praktiska problem av en art, som för närvarande är föga utforskad. Föreningen delar uppfattningen att ett utredningsarbete på detta område med hänsyn till den väntade utvecklingen av betingelserna för den europeiska handeln är starkt motiverat.

De teoretiska problemen på penning- och finanspolitikens område liksom vad beträffar lönepolitiken utredas emellertid för närvarande av stabiliseringsutredningen. Även om denna utredning i första hand strävar efter att analysera de kortsiktiga prisnivå- och sysselsättningsproblemen, lär den icke kunna undgå att beakta även mer långsiktiga synpunkter på handelspolitiken, skattepolitiken och penningpolitiken. Eftersom stabiliseringsutredningen vid sitt teoretiska arbete har att utgå från aktuella erfarenheter och rådande betingelser för Sveriges ekonomi, blir det naturligt för densamma att ta hänsyn till de förändringar i våra internationella marknadsförutsättningar, som en reduktion av tullhindren inom Europa skulle innebära.

Ett ökat europeiskt samarbete måste komma att ställa krav på anpassning av skilda näringsgrenar i Sverige. Vissa näringar komma att genom en skärpt konkurrens tvingas till att krympa sin omfattning och friställa kapital och arbetskraft; andra näringar få vidgade möjligheter och ett ökat behov av kapital och arbetskraft. Vid en stel kapitalmarknad och en trög-rörlig arbetsmarknad uppstår ett betydande motstånd mot denna omställningsprocess. Ju rörligare kapitalmarknad och ju friare betingelser i övrigt som företagen kunna arbeta under, desto lättare sker omställningen.

Det förutsättes vidare i föreliggande planer på tullsänkningar att utvecklingen skall bli successiv och att anpassningssvårigheterna därför i allmänhet ej skola bli större eller av annan art än vad som redan nu normalt följer av den tekniska och kommersiella utvecklingen. Ett vidgat europeiskt samarbete kan alltså inte väntas ställa näringslivet inför nya generella problem av annat slag än de, som företagen redan äro väl förtrogna med och som de visat stor förmåga att lösa, blott de kunna arbeta under rimliga betingelser i fråga om beskattning och kapitaltillförsel.

Emellertid kan det väntas, att problem av speciell karaktär möjligen kunna uppstå i vissa fall. Det kan finnas skäl för att i god tid undersöka dessa förhållanden, så att en i och för sig önskvärd utveckling i riktning mot ett ökat europeiskt samarbete icke riskerar att störas genom mer eller mindre tillfälliga anpassningsproblem på begränsade områden. Föreningen finner det därför motiverat, att en statlig utredning av de ekonomiskt-politiska problemen inför en anslutning till en gemensam europeisk marknad kommer till stånd.

Dessa frågor ha sedan en tid tillbaka uppmärksamrats av näringslivets

organisationer, och det finns anledning förvänta ett successivt ökat intresse för hithörande problem såväl inom dessa organisationer som inom företagen. På grund av den stora betydelse, som en gemensam europeisk marknad skulle få för det svenska näringslivet, och på grund av den särskilda sakkunskap på området i fråga, som finnes samlad inom näringslivet, är det enligt föreningens mening naturligt att representanter för olika näringsgrenar och för arbetsmarknadens parter ingå i en statlig utredning av de ekonomiskt-politiska problemen inför en anslutning till en gemensam europeisk marknad.

Landsorganisationen ger i sitt yttrande uttryck åt en positiv inställning till en svensk anslutning till en gemensam marknad, närmast i frihandelsområdets form. Landsorganisationen framhåller i detta sammanhang särskilt vikten av en effektiv omställningspolitik på arbetsmarknaden och andra områden. Landsorganisationen förordar dock, att den berörda utredningen tillsättes först senare när förutsättningarna för en svensk anslutning lättare kan bedömas.

Tjänstemännens centralorganisation anför liknande synpunkter.

G. Förslag till ett niopunktsprogram för omläggning av den ekonomiska politiken (motionen II: 469).

Det i motionen II: 469 framlagda förslaget till ett program i nio punkter för omläggning av den ekonomiska politiken har avstyrkts av samtliga remissinstanser, som uttalat sig i frågan. Programmet har bedömts vara motsägelsefullt och av vissa instanser ansetts oförenligt med ett demokratiskt samhälle.

Bankofullmäktige anför:

I motionärernas niopunktsprogram för omläggning av den ekonomiska politiken ingår bl. a. kravet på att konsumtionens andel av nationalprodukten skall upprätthållas. Detta förefaller emellertid vara en rätt försiktig formulering av motionärernas intentioner såsom de kunna bedömas med ledning av programmets utformning i övrigt. I detta förordas nämligen bl. a., att alla finans- och penningpolitiska ingripanden, som på något sätt äro ägnade att hålla tillbaka konsumtionen till förmån för ett ökat sparande och en större kapitalbildning, böra avvisas. Om programmet i dessa hänseenden förverkligades, skulle effekten knappast kunna bli någon annan än att konsumtionsandelen till och med ökade. Programmet har därför närmast karaktären av ett program för minskat sparande och står sålunda i uppenbar strid med den långsiktiga målsättning som enligt fullmäktiges mening måste vara den grundläggande för den ekonomiska politiken, nämligen att genom en ökad kapitalbildning söka lägga en säkrare grund för fortsatt välståndsutveckling. På grund härav hör enligt fullmäktiges mening motionen icke föranleda någon åtgärd.

Kommerskollegium anför liknande synpunkter och hänvisar även till 1955 års stabiliseringsutredning.

Industriförbundet anser sig sakna anledning att närmare diskutera motionärernas förslag och påpekar endast helt allmänt, att de föreslagna åt-

gärderna på snart sagt varenda punkt motverkar sitt föregivna syfte att främja en balanserad ekonomisk expansion. Enligt programmet skulle konsumtionen främjas, vilket i nuvarande läge skulle verka direkt inflationsdrivande; vidare skulle produktionen detaljregleras, något som mycket snabbt skulle medföra sänkt produktivitet med än starkare inflation samt ekonomisk tillbakagång som ofrånkomlig följd. Liknande synpunkter anföres av *Bankföreningen, Försäkringsbolagens riksförbund, Lantbruksförbundet, Riksförbundet Landsbygdens folk och Arbetsgivareföreningen.*

Stockholms handelskammare har mer ingående granskat motionärernas förslag och därvid bl. a. anfört följande:

De åtgärder som motionärerna föreslå gå i stora drag ut på en uppmjukning av den nuvarande restriktiva politiken, i den mån den anlitar sådana mera generellt verkande medel som kreditrestriktioner och räntehöjning; samtidigt förordas ökade direkta statliga ingripanden, i första hand i form av pris- och investeringskontroll. En annan huvudpunkt i motionen är, att konsumtionen skall stimuleras och att alla mot konsumtionen riktade åtgärder, såsom ökad indirekt beskattning, skola avvisas. Produktionen skall enligt motionärernas inriktas på att åstadkomma ett ökat tillskott av konsumtionsvaror.

En sådan politik vore i hög grad kortsynt under en tid, då stora otillfredsställda investeringsbehov föreligga inom såväl den offentliga som den privata sektorn. Vad som i nuvarande läge i första hand behövs är ett ökat sparande, som tryggar en snabb produktionsstegring i framtiden. En konsumtionsstimulerande politik motverkar detta syfte och ökar bristen på kapital. I samma riktning verkar den räntesänkning som motionärerna förordar.

I motionen föreslås vidare, att kreditrestriktionerna skola slopas. Investeringsringarna skulle i stället styras genom direkt statlig kontroll. Därvid skulle de investeringar, som ge ett snart tillskott av konsumtionsfärdiga produkter, ges företräde. En sådan omläggning av investeringspolitiken skulle stå i strid med strävandena inte endast i Sverige utan även i andra länder i den västliga världen att utveckla krigstidens direkta investeringsreglering och ersätta den med kreditpolitiska medel.

I en punkt i motionen framhålles behovet av en aktiv sysselsättningspolitik i syfte att garantera alla arbetande full sysselsättning. En sådan rekommendation under en tid som präglas av brist på arbetskraft i så gott som alla delar av näringslivet synes icke vara av behovet påkallad.

På utrikeshandelns område föreslås i motionen en nedskärning av lyximporten, vilket skulle bidra till att försäkra en tillräcklig valutareserv. Förslaget kan icke innebära annat än att den hittills inom ramen av ett europeiskt ekonomiskt samarbete bedrivna liberaliseringen av utrikeshandeln skulle uppges. Det behöver knappast framhållas vilka nackdelar en sådan återgång till kvantitativ importkontroll skulle medföra, icke minst för vår export, som i hög grad dragit nytta av liberaliseringen av handeln inom OEEC-området. I fråga om utrikeshandeln rekommenderas i motionen vidare en utvidgning av handeln med krisfria marknader. Det framgår icke närmare vilka marknader som avses, men det kan knappast vara fråga om de östeuropeiska länderna. Flera av dessa länder ha som bekant under det senaste året skakats av svåra inre ekonomiska och politiska kriser, som medfört minskad handel med utlandet och ökat behov av utländsk hjälp.

För att prisstegringen på import- och exportvaror icke skall påverka den

inhemska prisnivån föreslås ett system med utjämningsfonder, d. v. s. en återgång till det system med importsubventioner och exportavgifter, som statsmakterna under de senaste åren strävat efter att avveckla. Sådana försök till prisstabilisering med hjälp av subventioner och exportavgifter kunna ge resultat endast under mycket korta perioder av häftiga prisfluktuationer. Att under en längre period försöka stabilisera prisnivån med detta system vore ett försök att lyfta sig själv i håret.

I motionen förordas vidare en sänkning av hyrorna till den nivå som rådde »före de senaste räntehöjningarna». Även på den punkten går motionen stic k i stäv mot den uppfattning som praktiskt taget alla numera torde vara eniga om, nämligen om önskvärdheten av en successiv avveckling av hyreskontrollen och minskning av de allmänna bostadssubventionerna. En ny nedpressning av hyresnivån skulle i hög grad försvåra den sanering på bostadsmarknaden som man strävar efter.

Av de nio punkterna i motionen kan Handelskammaren i princip instämma med den sista, som förordar en nedskärning av improduktiva statliga utgifter och åtgärder mot »dålig användning av produktiva resurser och annat slöseri, även inom det privata näringslivet». För att denna punkt skulle ha något praktiskt värde äro emellertid mera konkretiserade förslag påkallade. I detta sammanhang må påpekas, att den nuvarande jordbrukspolitiken innebär en otillfredsställande användning av arbetskraften och på så sätt ett slöseri med de produktiva resurserna.

Också enligt *Landsorganisationen* föreligger motsättningar i motionärernas programutkast. Landsorganisationen uttalar:

Det är inte svårt att finna vissa motsättningar i motionärernas programutkast. Det framhålles särskilt att ett viktigt avsnitt i detta är organiserandet av en effektiv statlig priskontroll med udden riktad mot monopol och karteller. Motionärerna litar emellertid tydligen inte på att en priskontroll skulle ge avsett resultat — en sänkning av priserna i takt med produktivitetstegringen — eftersom de i punkt 8 kräver att man genom införande av ett indexgaranterat sparande förhindrar att penningvärdeförsämringen drabbar småspararna. Införandet av en indexgaranti är i sak att jämställa med en räntehöjning, vilket dock inte hindrar att motionärerna i samma punkt kräver att räntor och hyror sänkes till sin nivå före de senaste räntehöjningarna. En hyressänkning skulle å andra sidan tendera att förvärra den nuvarande bostadbristen, vilket motionärerna tänker sig att motverka genom att uppmuntra bostadsproduktionen. I punkt 3 säges däremot att investeringar som ger ett snart tillskott av konsumtionsfärdiga produkter skall ges företräde i den tänkta direkta investeringskontrollen; till dessa investeringar bör emellertid inte bostadsbyggandet kunna hänföras, eftersom detta tvärtom mognar ut i konsumtion endast mycket långsamt, under loppet av flera årtionden. Det finns därför anledning förmoda att den förordade hyressänkningen verkligen skulle skärpa bostadsbristen, vilket i sin tur skulle försvåra bedrivandet av den aktiva sysselsättningspolitik som enligt punkt 2 avses garantera alla arbetande full sysselsättning.

I punkt 4 av programmet kräves att konsumtionens andel av nationalprodukten upprätthålles, vilket vid stigande produktion säges innebära ett ökat tillskott av konsumtionsvaror. LO vill i detta sammanhang erinra om den faktiska utvecklingen under den gångna delen av 1950-talet. Den offentliga konsumtionen har stigit såväl absolut som relativt under perioden, medan den privata däremot har minskat sin andel av de totala inhemska utgifterna från ca 63 procent 1949 till knappast 58 procent i fjol. Nedgången har emel-

lertid praktiskt taget upphört fr. o. m. 1954. Denna olikartade utveckling i tidshänseende har dock ingalunda hindrat att den privata konsumtionens volym ökat praktiskt taget oavbrutet med knappa 3 procent per år i genomsnitt sedan 1949. Oförändrad konsumtionsandel är alltså ingen förutsättning för konsumtionsökning. Motionärernas förslag i detta avseende skulle vid stigande produktion tydligen innebära en mycket kraftig konsumtionsökning som — om den vid föreliggande knappa resurser över huvud kunde förverkligas — skulle gå ut just över bostadsbyggandet och andra investeringar. Historiskt sett torde det eljest få anses naturligt med en tendens till sjunkande andel för konsumtion och växande andel för investeringar. Huruvida denna långsiktiga tendens bör påskyndas genom ökad konsumtionsbeskattning eller inte väntar sig LO att få ta ställning till i annat sammanhang relativt snart.

Vad man i stället omedelbart bör göra är nu att dra konsekvenserna av de vitt skilda konjunkturtendenserna inom olika delar av näringslivet. Man bör inte genom tullar och annan subventionspolitik söka hålla kvar resurserna i stagnerande branscher. Detta ökar behovet av en allmän restriktivitet och är på längre sikt till skada för alla. Det gäller i stället att skaffa fram arbetskraft och kapital som kan möjliggöra en snabbare expansion i de under en relativt fri konkurrens framåtskridande näringarna. Man bör då genom lämplig lokaliseringspolitik och en effektivare arbetsmarknadspolitik söka påskynda övergången till expanderande höglönenärningar. En sådan överföring av arbetskraft skulle ha till syfte att så långt möjligt utjämna tillgång och efterfrågan på arbete inom olika näringar samt att förebygga uppkomsten av överskotts- och bristområden och skulle därigenom bli av betydelse för löneutvecklingen. En arbetsmarknadspolitik av detta slag måste bedrivas helt på frivillighetens väg med hjälp av flyttningspremier, starkt utvidgad omskolningsverksamhet samt över huvud ett intensifierat samarbete mellan arbetsmarknadsmyndigheterna och företagen. Denna politik kan vid behov kompletteras med åtgärder som är ägnade att underlätta investeringar inom expanderande företag och branscher. Detta är enligt LO:s mening de på längre sikt för vårt land lämpligaste vägarna att öka framåtskridandet vid en godtagbar grad av balans i vår ekonomi.

Utskottet

Riksbankens rätt att utgiva sedlar har alltsedan 1939 varit reglerad genom provisorisk lagstiftning. Den nu gällande lagen av år 1956, vars giltighetstid utgår den 30 juni 1957, har sålunda liksom den föregående lagstiftningen på området tillkommit i avvaktan på en mera definitiv reglering av sedelutgivningsrätten. Denna reglering sammanhänger i sin tur med den revision av 1934 års riksbankslag, vartill förarbeten sedan en längre tid pågått inom riksbanken. Utskottet har med tillfredsställelse konstaterat, att bankofullmäktige i sin i propositionen omförmälda skrivelse anmält, att dessa förarbeten numera framskridit så långt att förslag till ny riksbankslag skall kunna färdigställas inom riksbanken innevarande år. Vid sådant förhållande har utskottet intet att erinra mot att de provisoriska bestämmelserna om riksbankens sedelutgivningsrätt gives fortsatt giltighet för ytterligare ett år. Utskottet har heller icke någon erinran mot förslaget att höja maximibeloppet för sedelutgivningsrätten från nuvarande 6 000 mil-

joner kronor till 6 300 miljoner kronor. Utskottet tillstyrker även propositionens förslag rörande fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

I samband med förevarande proposition har utskottet till behandling förehaft motionerna I: 377 och II: 468, likalydande, angående utredning av de problem som en gemensam europeisk marknad kan medföra för näringsliv och arbetsmarknad i vårt land, samt motionerna I: 379 och II: 465, ävenledes likalydande, angående riktlinjerna för den ekonomiska politiken samt om vissa sparfrämjande åtgärder, och slutligen motionen II: 469 angående en omläggning av den ekonomiska politiken. Motionerna I: 377 och II: 468 förutsätter att den skärpta konkurrens, som en gemensam europeisk marknad kan komma att medföra, aktualiserar en omläggning av den ekonomiska politiken, i första hand skattepolitiken, och en förändrad inriktning av investeringsverksamheten. I motionerna I: 379 och II: 465 förordas — vid sidan av vissa specificerade sparstimulerande åtgärder — en politik, som skapar ett ökat utrymme för investeringar genom att avveckla subventioner och produktionshämmande skatter och genom att medelst en rörlig ränta stimulera till ökat sparande. I motion II: 469 åter framlägges ett program i nio punkter för att »möjliggöra höjd levnadsstandard och förbättrade förhållanden i övrigt för den stora majoriteten av Sveriges folk».

Vad först angår de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken, får utskottet framhålla att en politik som syftar till att under full sysselsättning upprätthålla ett stabilt penningvärde måste lita till ett mycket brett register av åtgärder på såväl finans- som penningpolitikens områden. Den strama ekonomiska politik, som förts i vårt land under de senaste åren, utgör en bekräftelse på detta förhållande.

Effekten av den förda politiken har kunnat avläsas i en väsentlig dämpning av inflationstrycket även om de expansiva krafterna alltjämt är mycket starka och betydande investerings- och konsumtionsönskemål tränger på. Den samhällsekonomiska balansen har successivt förbättrats, vilket bl. a. resulterat i en förbättring av bytesbalansen. Underskottet i bytesbalansen, som 1955 uppgick till 410 miljoner kronor, sjönk sålunda 1956 — trots en för Sveriges vidkommande ogynnsam prisutveckling på de internationella marknaderna — till 160 miljoner kronor, och under innevarande år skulle enligt den reviderade nationalbudgeten bytesbalansen gå jämnt ut.

Trots att en åtstramningspolitik tenderar att i första hand drabba investeringarna, har den totala bruttoinvesteringkvoten såväl under 1955 som under 1956 legat på en högre nivå än under föregående år. Detta beror i viss utsträckning på den betydande lageruppbyggnad som ägt rum under denna tid inom den svenska ekonomien. Under 1956 var ökningen i de fasta investeringarna störst inom den privata sektorn, som uppvisade en ökning med 3 procent över 1955 års nivå mot endast 1 procent för den offentliga sektorn. Under 1957 förutses en oförändrad ökningstakt för de privata investeringarna, medan de offentliga beräknas stiga snabbare eller med 6 procent, vilket främst är en följd av en markant investeringsexpansion inom

kommunerna, vilken möjliggöres av kommunernas starkt ökade skatteintäkter under 1957.

Till de mindre gynnsamma inslagen i den ekonomiska utvecklingen hör prisutvecklingen och uppbromsningen av produktionsstegringen. Höjningen av konsumentprisnivån under 1956 uppgick till drygt 4 procent, och under första kvartalet i år fortsatte stegringen med 1/2 procent. För återstoden av året synes emellertid förutsättningarna för en stabilisering av prisnivån vara relativt goda.

Den totala produktionsstegringen stannade 1956 vid 2,5 procent, vilket är något mindre än genomsnittet för 1950-talets första hälft. Till en del beror denna avsakning av stegringstakten på den skärpning av stabiliseringspolitiken som ägt rum. Denna uppbromsning i produktionsökningen, som för övrigt varit mycket mer markant i vissa andra länder såsom Väst-Tyskland och Storbritannien än den varit för Sveriges del, gör sig emellertid endast gällande under en övergångstid. Om stabiliseringssträvandena lyckas, har därmed grunden lagts för en på längre sikt jämnare och snabbare utveckling på produktions- och investeringsområdet. Ett närmare studium av utvecklingen under 1956 visar också, att industriproduktionen steg avsevärt snabbare under andra än under första halvåret. Den prognos för utvecklingen av bruttonationalprodukten under 1957, som nyligen framlagts i den reviderade nationalbudgeten, tyder också på en ökningstakt, som ligger på samma nivå som genomsnittet för åren 1951—1955.

Den politik som lett fram till den förbättrade jämvikten i svensk ekonomi har utgjort en kombination av olika finans- och penningpolitiska medel. Penningpolitiken har i första hand inriktats på en begränsning av kreditinstitutens utlåningsmöjligheter. Visserligen har en inte oväsentlig räntehöjning måst företagas. Denna har emellertid inte primärt syftat till att begränsa efterfrågan på kredit utan har tjänat till att skapa den nödvändiga rörelsefriheten för riksbanken i dess strävanden att minska tillgången på kredit. Om penningpolitiken i stället bedrivits med räntehöjningar som huvudsakligt medel, skulle den nu uppnådda åtstramningen av kreditmarknaden ha förutsatt — vilket f. ö. också framhålles i Industriförbundets ovan återgivna yttrande — en icke oväsentligt högre räntenivå. Beträffande utformningen av den framtida penningpolitiken är utskottet icke berett att göra annat uttalande än att det ekonomiska läget, såsom det för närvarande kan överblickas, nödvändiggör en fortsatt stram penningpolitik. De medel som därvid bör komma till användning, får bero av det föreliggande lägets krav och möjligheter. Det är härvidlag ett angeläget önskemål att räntenivån inte blir högre än vad som nödvändigt kräves för att stödja den avsedda åtstramningen.

Även om kreditpolitiken i sin nuvarande utformning medfört betydande olägenhet för många kategorier av lånesökande, speciellt bland mindre företagare inom jordbruk och industri, bör det understrykas att dessa svårigheter skulle ha blivit avsevärt mycket större, om kreditpolitiken inte haft stöd av en aktiv och kraftfull finanspolitik. Ju passivare finanspolitiken

är, desto större blir den del av efterfrågebegränsningen som måste uppnås med kreditpolitiska medel.

Detta förhållande framträder särskilt klart när det gäller den för den framtida utvecklingen fundamentala frågan om fördelningen av våra resurser på konsumtion och investering. Önskvärdheten av ett större sparande för att möjliggöra ökade investeringar framhäves starkt från snart sagt alla håll. Det är därvid i synnerhet en ökning av det personliga sparandet som står i blickpunkten för intresset. Med hänsyn till att det torde vara en ganska spridd uppfattning att det personliga sparandet i vårt land skulle ha uppvisat en ogynnsam utveckling under efterkrigstidens fulla sysselsättning, kan det vara skäl att erinra om att tillgänglig statistik genomgående tyder på att en väsentlig ökning av det personliga sparandet inträffat inte bara absolut utan också i förhållande till inkomststegringen. När trots denna gynnsamma utveckling sparandet framstår som otillräckligt, är detta en följd av den ännu snabbare stegringen i investeringsönskemålen på så gott som samtliga områden av ekonomien. Det är därför naturligt, att olika förslag framlägges för att stimulera en ytterligare höjning av det personliga sparandet. Såsom utskottet framhållit i sitt utlåtande nr 12 till innevarande års riksdag förefaller det uppenbart, att de gynnsammaste förutsättningarna för en ökning av sparandet förefinnes bland ungdomar som inträtt i förvärvslivet och som ännu inte har några försörjningsbördor. Det är därför med största tillfredsställelse som utskottet uppmärksammat det initiativ som statsrådet och chefen för finansdepartementet avser att taga för att intressera arbetsmarknadens ledande organisationer för en mera allmän utbredning på arbetsplatserna av det organiserade lönesparandet.

En rad andra förslag till sparstimulerande åtgärder framlägges i de likalydande motionerna I: 379 och II: 465. I stor utsträckning har dessa förslag emellertid i andra sammanhang redan varit föremål för prövning av innevarande års riksdag. Detta gäller förslaget om särskilt bostadssparande, som i anledning av motionen II: 464 behandlats av utskottet i dess utlåtande nr 13; likaså har förslaget om penningvärdesäkring av bank- och försäkringssparande behandlats i utlåtande nr 10, till vilka utlåtanden utskottet sålunda får hänvisa. Beträffande frågan om premiering av sparande genom skattelättnader eller skattebefrielser får utskottet hänvisa till bevillningsutskottets av riksdagen godkända betänkande nr 32, vari hemställts om en allsidig och förutsättningslös utredning i avsikt att utröna huruvida det är möjligt och lämpligt att skattevägen stimulera nysparande och vilka former som därvid bör komma i fråga. Slutligen föreslår motionärerna åtgärder i syfte att åstadkomma ett vidgat aktiesparande. Initiativ i detta syfte har redan tagits av intresserade parter, bl. a. vissa affärsbanker, och några åtgärder från statsmakternas sida synes f. n. icke påkallade. Beträffande förslaget om en uppmjukning av banklagens förbud mot belåning av aktier i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier, behandlades denna fråga i samband med förslaget till ny lag om bankrörelse. Utskottet uttalade därvid (utl. nr 5/1955) att frågan vore

av sådant intresse, att den borde ägnas ingående uppmärksamhet av Kungl. Maj:t, och utskottet är icke berett att nu härutöver göra något annat uttalande.

Olika vägar att stimulera det personliga sparandet är sålunda redan föremål för prövning i skilda sammanhang. Mot bakgrunden av de väldiga investeringsbehoven i samhället kan utskottet icke underlåta att framhålla, att det torde vara en orealistisk förhoppning att i åtgärder av antytt slag söka hela lösningen av problemet att åstadkomma en tillräcklig kapitalbildning. Skall en ökning av investeringskvoten kunna genomföras och balansen i ekonomin samtidigt bevaras, framstår ett allmänt samhällssparande som en nödvändighet.

Utskottet övergår här efter att beröra frågan om den gemensamma europeiska marknaden, vilken tagits upp till behandling i motionerna I: 377 och II: 468. En sådan marknad, vilken synes ha ryckt avsevärt närmare sitt förverkligande under det senaste året, kommer att för Sveriges del aktualisera en rad viktiga men ännu svårbedömbara problem. Utskottet, som finner det angeläget att dessa problem blir föremål för en förutsättningslös utredning, har med tillfredsställelse uppmärksammat Kungl. Maj:ts beslut den 8 mars 1957 att åt kommerskollegium uppdraga handhavandet av det fortsatta utredningsarbete som föranledes av Sveriges medverkan i förhandlingarna inom OEEC rörande förutsättningar och metoder för upprättande av ett europeiskt frihandelsområde. För att delta i handläggningen av dessa ärenden har till kollegium knutits en delegation med representanter för såväl näringsliv som arbetsmarknad. Genom detta beslut synes motionärernas yrkande i väsentliga stycken ha blivit tillgodosett, varför någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida i anledning av motionerna icke synes vara påkallad.

Slutligen har i motionen II: 469 framlagts ett program i nio punkter för en omläggning av den ekonomiska politiken. Motionärernas önskemål om en snabbare produktionsökning och stabilisering av prisnivån kan utskottet naturligt nog ansluta sig till. Med hänsyn till att de av motionärerna framlagda förslagen i stor utsträckning strider mot denna målsättning, synes emellertid motionen icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

1) att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 121;

2) att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anført i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken;

3) att de likalydande motionerna I: 377 och II: 468 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

4) att de likalydande motionerna I: 379 och II: 465 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

5) att motionen II: 469 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 14 maj 1957

På bankoutskottets vägnar:

K. G. EWERLÖF

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Boo, Fahlander, De Geer, Werner, Krügel, Strandler och Mannerskantz;

från andra kammaren: herrar Sköldin, Schmidt, Svensson i Stenkyrka, Persson i Appuna, Adamsson, Regnéll, Boija och Bengtsson i Landskrona.

Reservation

av hrr *Ewerlöf, De Geer, Mannerskantz, Schmidt, Regnéll* och *Boija*, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

Utskottet

Riksbankens rätt — — — sedlar med guld.

I samband med förevarande proposition har utskottet till behandling förehåft motionerna I: 377 och II: 468, likalydande, angående utredning av de problem som en gemensam europeisk marknad kan medföra för näringsliv och arbetsmarknad i vårt land, samt motionerna I: 379 och II: 465, ävenledes likalydande, angående riktlinjerna för den ekonomiska politiken samt om vissa sparfrämjande åtgärder, och slutligen motionen II: 469 angående en omläggning av den ekonomiska politiken.

Motionerna I: 377 och II: 468 understryker att en gemensam europeisk marknad kommer att föra till en hårdare konkurrens för svenskt näringsliv både på exportmarknaden och här hemma. Det är — framhålles det i motionerna — nödvändigt att stora och små företag får möjligheter att förbereda sig för detta skärpta konkurrensläge om allvarliga störningar skall kunna undvikas. Detta aktualiserar en snabb omläggning av den ekonomiska politiken, i första hand skattepolitiken, som ger uttryck åt en förändrad — en positiv — inställning till produktiva investeringar och till andra åtgärder, som kan befordra kostnadssänkningar.

Motionerna I: 379 och II: 465 förordar — vid sidan av vissa specificerade sparstimulerande åtgärder — en politik som skapar ett ökat utrymme för investeringar genom att avveckla subventioner och produktionshämmande

skatter och genom att bl. a. medelst en rörlig ränta stimulera till ökat sparande och effektivisera penning- och konjunkturpolitiken.

I motion II: 469 åter framlägges ett program i nio punkter för att »möjliggöra höjd levnadsstandard och förbättrade förhållanden i övrigt för den stora majoriteten av Sveriges folk».

Utmärkande för efterkrigstiden har varit de återkommande kriserna i svensk ekonomi. Vi har levat i ett »inflationens årtionde». Trots att våra förutsättningar i avgörande avseenden varit gynnsammare än framför allt de av kriget härjade ländernas, har prisstegringen hos oss varit större än på flera andra håll, produktionsökningarna under senare år mindre och kapitalmarknadens utveckling ogynnsammare. Detta gäller ej minst för de senaste tre åren. Orsaken härtill måste i väsentlig mån ligga inom den ekonomiska politikens område. Det är alltså av vikt att denna lägges om, att en ny politik med anknytning till verkligheten inledes medan tid är. Hänvisningen till vetenskapliga och andra utredningar kan inte få tjäna som skäl för att fortsätta med en politik, vars resultat blivit att levnadskostnaderna under efterkrigstiden fått stiga med mer än 50 % och att inflationsriskerna alltjämt består.

Allt fortfarande kan den samhällsekonomiska balansen icke sägas vara återställd. Det förefaller ovisst hur det kommer att gestalta sig med vår internationella bytesbalans. En tillräcklig ökning av de produktiva investeringarna har ej tillåtits, vilket lett till en uppbromsning av produktionsstegringen, som år 1956 beräknas ha uppgått till endast 2 1/2 %, vilket är avsevärt mindre än tidigare. Denna föga tillfredsställande utveckling är en av orsakerna till att utfallet av budgeten under 1956/57 trots mycket stora extra skatter blivit långt mindre gynnsamt än man tidigare beräknat och att anspråken på kapitalmarknaden måst skärpas.

Den kreditpolitik som förts under senare år har visserligen inneburit ett övergivande av den tidigare doktrinära lågräntepolitiken till förmån för politik med rörlig ränta som en viktig ingrediens men samtidigt arbetat med direkta regleringsingripanden på de ömtåliga penning- och kapitalmarknaderna. Ränterörligheten har möjliggjort en välbehövlig stramhet på marknaden. Men regleringstekniken har fört till den fastfrysning som allt fortfarande utmärker stora delar av kreditförmedlingen. Ransonering och kvantitativa restriktioner fortsätter med växande olägenheter till följd. Bl. a. tycks tendenserna mot »grå» kreditmarknad växa i styrka. Penningpolitiken har ställts inför övermäktiga uppgifter. De statliga utgifterna har lett till en betydande upplåning i riksbanken, varigenom slutresultatet, trots kreditstramningen inom den enskilda sektorn, blivit en kreditexpansion. Detta stör marknaden, försvårar för de kreditförmedlande instituten att hålla en stram linje och konfronterar centralbanken med svårigheter, som tvingar den till ingripanden, vilkas verkningar ur samhällsekonomisk synpunkt icke låter sig överblickas.

Det är utskottet angeläget att för sin del få framhålla att en offentlig utgiftspolitik som leder till behovet av tillskapad kredit icke är förenlig med

en stabiliseringspolitik, att kreditpolitiken måste ges formen av generellt verkande medel och att alla ansträngningar måste göras för att återställa kapitalmarknadens möjligheter att fungera. Utskottet ser i kreditpolitiken ett av medlen icke endast att hålla de totala investeringarna inom resursernas ram, utan också att få till stånd en skärpt konkurrens mellan olika investeringsprojekt, att stärka kostnadsmedvetandet och att förbättra förutsättningarna för ett stigande sparande hos enskilda och företag. Kreditpolitiken har alltså också en positiv uppgift.

Utskottet understryker, att en starkt höjd räntenivå — särskilt om den består under en lång period — framstår som icke önskvärd i och för sig. Den samhällsekonomiska grunden för en rörlig räntepolitik inom ramen för en måttlig ränta bör alltså eftersträvas. Men en naturlig stramhet på kapitalmarknaden förutsätter att räntenivån i tillspetsade lägen är så hög att en framtida nedgång i allmänhet anses vara mera sannolik än en höjning. Den fortgående inflationen och det tilltagande medvetandet om risken för dess fortsättning skapar en sådan inställning hos spararna att endast sådana räntesatser blir möjliga i längden, som väntas — utöver kompensation för penningvärdets fall — ge en rimlig ersättning till spararna. Detta faktum torde göra att man — särskilt tills balans är återställd — torde få räkna med högre räntesatser än de som förekommit under det senaste årtiondet. Vår ekonomiska politik har endast långsamt och för sent anpassat sig efter detta förhållande.

Finanspolitiken är självfallet ett viktigt medel i arbetet på ekonomisk stabilisering. Stabilitet i statsfinanserna är utan tvekan en av förutsättningarna för stabilitet i samhällsekonomin. Plötsliga förändringar måste skapa en stämning av osäkerhet och misstro till de ansvarigas förmåga att hushålla, som icke är en lämplig utgångspunkt för försök att skapa förtroende till penningvärdet.

Kungl. Maj:t har i princip bundit sig för en totalbalansering av budgeten, d. v. s. att täcka även kapitalbudgetens behov av medel med löpande inkomster, vilket innebär krav på ett enormt överskott i driftbudgeten. Denna princip kan ej godtagas. Utvecklingen under innevarande budgetår visar att försöket att nå »totalbalans» fullständigt misslyckats. Trots att ca 350 miljoner kronor uttas i extra företagsskatter, som Kungl. Maj:t förklarar sig skola föra åt sidan och »sterilisera», vilket endast formellt skett, beräknas totalbudgetens kassamässiga underskott komma att uppgå till 414 miljoner kronor. Även för nästa budgetår väntas nu ett kassamässigt underskott — visserligen av mindre storlek, 157 miljoner kronor. Men det synes sannolikt att det i verkligheten blir större än den i riksstaten upptagna siffran. Metoden att tala om »totalbalans» leder alltså i verkligheten till att man regelbundet nödgas konstatera »budgetbrist». Teorien om den totalbalanserade budgeten underlättar krav på ständigt nya skatter för att »täcka underskottet». Naturligare är att öppet redovisa — på ett sedan årtionden allmänt accepterat sätt — dels hur stort överskottet i driftbudgeten kan beräknas bli, dels hur stort det anses böra vara och varför just denna storleksordning angivits. Av-

vägningen mellan de positiva och de negativa följderna av ett tänkt skattein-gripande får därefter göras mot denna bakgrund.

Utskottet kan ingalunda ansluta sig till uppfattningen att varje ökning av budgetöverskottet, hur högt skattetrycket än pressas upp, skulle vara ett effektivt medel att bromsa inflationen och att man genom att »öka det offentliga sparandet» automatiskt skulle öka det totala sparandet i samhället. En sådan ståndpunkt förbiser de negativa verkningarna på det personliga sparandet av en överbeskattning och de risker, som t. ex. en mycket hög företagsbeskattning skapar för att en mindre återhållsam utgiftspolitik kommer att drivas inom företagen. Det är bl. a. av denna anledning som t. ex. den extra bolagsskatten enligt en såvitt man vet tämligen enig expertuppfattning anses vara snarare ett medel att förstärka inflationstendenserna än att bekämpa dem. Ett mycket stort budgetöverskott har — även om det redovisas i totalbalanseringens form — en tendens att driva upp de offentliga utgifterna. Det sammanlagda resultatet kan alltså bli stigande enskilda utgifter, stigande utgifter inom företagen och stigande offentliga utgifter. Då möjligheterna att bekämpa inflationen i hög grad hänger samman med utsikterna att hålla det totala utgiftsläget nere, finner utskottet sig alltså böra uttala sig mot en överbalanseringsteknik som bygger på höjd beskattning, ej på sänkta utgifter.

Det är enligt utskottets mening icke blott önskvärt utan nödvändigt att en frivillig ökning sker av sparkvoten i vårt land. Den i förhållande till förkrigstiden högre sysselsättningsgraden och fördubblade reella inkomstnivån borde — om en sparfrämjande politik hade förts det senaste årtiondet — ha lett till en mycket större ökning av sparkvoten än den som man nu kan räkna med. Denna är med hänsyn till behoven otillräcklig. Det finns anledning att i detta sammanhang varna för att lösa uppskattningar rörande det personliga sparandet i Sverige användes för jämförelser med på avvikande grunder gjorda uppskattningar rörande sparandet i andra länder.

I de likalydande motionerna I: 379 och II: 465 framlägges förslag till åtgärder ägnade att öka det personliga sparandet. Vissa av förslagen har redan av utskottet och riksdagen behandlats eller på annat sätt blivit beaktade.

Så har i dessa motioner väckt förslag om bostadssparande redan i anledning av motionen II: 464 behandlats i utskottets utlåtande nr 13. Redan under 1956 års riksdag var frågan om bostadssparande uppe till prövning, och detta uppslag kan nu sägas vara i viss utsträckning föremål för praktisk tillämpning, i det sparbanker och affärsbanker medverka till att ett bostadssparande leder till målet — egen bostad åt den sparande. Även i bevillningsutskottets utlåtande nr 32 föreslås att däri begärd utredning tar upp frågan om bostadssparande till behandling.

I motionerna väckt förslag om penningvärdesäkring åt det långfristiga sparandet, främst bank- och försäkringssparande, har behandlats i utskottets utlåtande nr 10 och torde bliva föremål för behandling i stabiliseringsutredningen. Utskottet vill framhålla vikten av att detta förslag av utredningen blir behandlat med viss prioritet.

I motionerna har upprepats det förslag som förra året väcktes i de likalydande motionerna I: 454 och II: 580 och som behandlades i utskottets utlåtande nr 22 av år 1956, nämligen förslag om »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om undersökning av det allmännas möjlighet att genom ändring eller komplettering av rådande lagstiftning underlätta tillkomsten av aktiesparkklubbar, investeringsbolag eller investeringsfonder med låga aktievalörer eller andra liknande institutioner i avsikt att skapa en fördelaktig form för mindre inkomsttagares sparande och öka tillgången på aktivt kapital». I betraktande av att riksdagen nyligen i enlighet med bevillningsutskottets utlåtande nr 32 beslutat att »i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig och förutsättningslös utredning rörande åtgärder för att stimulera sparandet» finner utskottet lämpligt att motionerna i nu angivnen del överlämnas till den utredning som sålunda kan beräknas komma till stånd.

Utskottet har med tillfredsställelse uppmärksammat att Kungl. Maj:t genom beslut den 8 mars 1957 uppdragit åt kommerskollegium att handhava det fortsatta utredningsarbete, som föranledes av Sveriges medverkan i förhandlingarna rörande förutsättningarna och metoderna för upprättandet av ett europeiskt frihandelsområde. Den hemställan som göres i de likalydande motionerna I: 377 och II: 468 synes härigenom vara tillgodosedd, särskilt som det för handläggningen av dessa ärenden till kommerskollegium knutits en delegation med representanter såväl för näringsliv som för arbetsmarknaden.

Motionerna i fråga aktualiserar emellertid icke endast frågan om på vilket sätt och under vilka villkor Sverige skall giva sin anslutning till de ekonomiska, europeiska integrationssträvanden, vilkas fullföljande för vår världsdel och vårt land är av så stor betydelse. I den fästes huvudavseendet vid de långsiktiga förberedelser inom den ekonomiska politikens fält och för företagens del som måste göras för att vårt land skall förmå hävda sin ställning och sin standard. Detta problem är enligt utskottets mening både väsentligt och angeläget. Dess lösning förutsätter att ansträngningar i syfte att skapa ett sparsvänligt klimat, ett naturligt utrymme för rationaliseringar och moderniseringar i arbetslivet och en fungerande kapitalmarknad får genomsyra den ekonomiska politiken.

Slutligen har i motionen II: 469 — — — riksdagens åtgärd.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

1) att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 121;

2) att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anført i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken;

3) att de likalydande motionerna I: 377 och II: 468 må anses besvarade genom vad utskottet härovan anført;

4) att i anledning av de likalydande motionerna I: 379 och II: 465 riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t må hemställa om att den undersökning som i motionerna begäres under

punkt 3 angående vidgat aktiesparande, må uppdragas åt den utredning, varom riksdagen nyligen i enlighet med bevillningsutskottets hemställan i dess betänkande nr 32 d. å. hos Kungl. Maj:t anhållit;

5) att motionen II: 469 icke må till någon riksdagens åtgärd föränleda.